

กฎหมาย

มนุษยธรรมระหว่างประเทศ

International Humanitarian Law

น.อ.พศ.อมรเทพ แก้วกลีกรรรม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฝ่ายศึกษา โรงเรียนนายเรือ

เมื่อได้ยินคำว่า “สงคราม” หลายคนคงนึกถึงภาพความสูญเสีย บาดเจ็บ ล้มตาย การพลัดพราก ความโหดร้าย อดอยาก ลำบาก ทุกข์ทรมาน และอีกหลาย ๆ ความรู้สึกที่ไม่มีใครอยากจะทำร้ายหรืออยากให้เกิดขึ้น สมัยโบราณมักใช้สงครามเป็นเครื่องมือในการขยายอาณาเขต หรือเข้าครอบครองดินแดน พลเมือง ทรัพยากรของอีกรัฐหนึ่งไปพร้อมกับการแสดงแสนยานุภาพ สงครามในอดีตใช้วิธีการสู้รบที่อาจจะยังไม่มีกลยุทธ์มากนัก แต่เมื่อวันเวลาผ่านไปก็ได้มีการพัฒนารูปแบบของกลยุทธ์ การวางแผน การเลือกใช้อาวุธ ตลอดจนวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความได้เปรียบแก่ฝ่ายตนมากที่สุด ก็ด้วยความต้องการที่อยากเป็นฝ่ายชนะในการสงคราม บางวิธีการ บางรูปแบบอาจจะไม่เหมาะสมต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับการรบ หรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน สถานที่สำคัญของรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐที่เป็นคู่พิพาท เช่น อาจใช้วิธีการโหดร้าย ป่าเถื่อน หรือเป็นการล่วงละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนพลเรือนซึ่งมิได้เกี่ยวข้องในสถานะพลรบหรือแม้กระทั่ง ที่ได้กระทำต่อพลรบเองก็ตาม ด้วยเหตุนี้จึงเกิดแนวคิดที่จะกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อนำมาใช้เป็นกติการ่วมกันเมื่อกรณีขัดกันด้วยอาวุธขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนพลเมือง พลรบ ทรัพย์สินสำคัญของรัฐ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายว่าจะได้รับการเคารพในสิทธิ เสรีภาพ ปลอดภัย ไม่ถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพ โดยที่หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความต้องการให้มีการปฏิบัติต่อกันอย่างมีมนุษยธรรมนั่นเอง

กฎการทำสงคราม (Law of War) หรือ กฎแห่งการขัดกันด้วยอาวุธ (Law of Armed Conflict) เป็นข้อกำหนดการปฏิบัติ เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐในลักษณะที่เป็นสงครามซึ่งมีการใช้อาวุธ นอกจากกฎดังกล่าวนี้แล้วยังมีข้อตกลงอื่น ๆ ที่ถูกนำมาประกอบการพิจารณาเมื่อเกิดการขัดกันด้วยอาวุธด้วย คือ ข้อตกลงว่าด้วยสถานะกองกำลัง (Status of Forces Agreement) ซึ่งจะใช้สำหรับกองกำลังทหารที่ได้ไปปฏิบัติการในต่างแดนร่วมกับนานาชาติ เช่น การกระทำใดที่ถือว่าผิดกฎหมาย การขึ้นศาลเมื่อกระทำผิด การชดเชยค่าเสียหายให้กับประเทศที่ได้รับ ความเสียหายจากการสงคราม เป็นต้น สำหรับบทความนี้มุ่งนำเสนอรายละเอียดการปฏิบัติที่สำคัญ ซึ่งได้บัญญัติไว้ในรูปของกฎหมาย และประเทศ

ที่ได้เข้าร่วมเป็นภาคีตามอนุสัญญาแล้วต้องถือปฏิบัติร่วมกัน คือ “กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ” (International Humanitarian Law)

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศคืออะไร

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เป็นกฎหมายที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติ ในสถานการณ์ที่เกิดการขัดกันด้วยอาวุธ ซึ่งสาระสำคัญของบทบัญญัติจะอยู่บนพื้นฐานเรื่องมนุษยธรรม ทั้งนี้ก็เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกรรบ และผู้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกรรบ ซึ่งต้องได้รับความคุ้มครองตามฐานะและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ หากไม่มีกฎหมายฉบับนี้อาจก่อให้เกิดการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้มีกฎหมายฉบับนี้คือ อังรี ดุฌงต์ และ กิลโยม อังรีดูฟูร์ อังรีดูฟูร์ เป็นนายทหารระดับนายพลที่มีประสบการณ์ในการสงครามค่อนข้างมาก และได้เป็นประธานในการประชุมทางการทูตที่ได้จัดขึ้นในปี ค.ศ.๑๘๖๔ ซึ่งมีประเด็นสำคัญคือ ร่วมกันพิจารณาจัดทำหลักการระหว่างประเทศเพื่อใช้เป็นหลักพื้นฐานของสังคมในการเยียวยารักษาผู้บาดเจ็บจากการสู้รบ จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดแนวคิดเกี่ยวกับมนุษยธรรมระหว่างประเทศ และต้องการผลักดันให้มีการใช้ออนุสัญญาซึ่งมีสภาพบังคับจริง

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในประเทศไทย

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีต่ออนุสัญญาเจนีวาที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ประสบภัยสงคราม จำนวน ๔ ฉบับคือ

๑. อนุสัญญาเจนีวาเพื่อให้ผู้บาดเจ็บและป่วยไข้ในกองทัพในสนามรบมีสถานะดีขึ้น
๒. อนุสัญญาเจนีวาเพื่อให้ผู้สังกัดในกองทัพขณะอยู่ในทะเลซึ่งบาดเจ็บ ป่วยไข้ และเรือต้องอับปางมีสถานะดีขึ้น
๓. อนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึก และ
๔. อนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการคุ้มครองบุคคลพลเรือนในเวลาสงคราม ซึ่งได้ลงนามกัน ณ นครเจนีวา เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๙๒ ประเทศไทยได้แจ้งภาคยานุวัติต่อรัฐบาลสหพันธ์สวิสผู้รักษาอนุสัญญาดังกล่าวนี้นี้เมื่อ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๙๗ อนุสัญญาทั้ง ๔ ฉบับนี้จึงมีผลบังคับใช้ระหว่างประเทศไทยกับประเทศทั้งหลายที่เป็นภาคีตั้งแต่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๙๘ ทำให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาทั้ง ๔ ฉบับนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ประสบภัยสงครามบนพื้นฐานของหลักมนุษยธรรมนั่นเอง หลังจากนั้นไม่นานนัก ฯพณฯ จอมพล ป.พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้ออกประกาศกระทรวงกลาโหม เรื่อง การปฏิบัติตามอนุสัญญาระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ประสบภัยสงคราม ลงวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ.๒๔๙๘ โดยให้ความสำคัญตาม

ประกาศฉบับนี้คือ การกำหนดให้มีการเผยแพร่ความรู้เรื่องเกี่ยวกับอนุสัญญา ทั้ง ๔ ฉบับดังกล่าว ภายในประเทศให้กว้างขวางที่สุดเท่าที่จะทำได้ทั้งในยามสงบและยามสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ บรรจุเข้าอยู่ในโครงการศึกษาทางทหาร เพื่อให้ทหารทุกคนทราบไว้โดยสมควรแก่ตำแหน่งหน้าที่ โดยให้ หน่วยทหารอบรมสั่งสอนทหารในบังคับบัญชา และสำหรับโรงเรียนทหารก็ให้จัดการศึกษาอนุสัญญานี้ เข้าไว้ในโครงการศึกษาของทหาร

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศกับกฎหมายสิทธิมนุษยชน

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งมุ่งให้ความคุ้มครองแก่ผู้ที่ไม่สามารถทำการสู้รบได้อีกต่อไป ตลอดจนการจำกัดวิธีการและวิถีทางในการสู้รบที่แต่ละฝ่ายนำมาใช้ในการสู้รบโดยต้องการให้มีการปฏิบัติต่อกันอย่างมีมนุษยธรรม ซึ่งก็คือความมุ่งประสงค์ที่จะให้ฝ่ายที่ทำการสู้รบพิจารณารายละเอียดการปฏิบัติการต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เช่น การแบ่งแยกระหว่างผู้ที่เป็นพลรบกับผู้ที่มีเชื้อพลรบ พลเรือนผู้บริสุทธิ์ วัตถุของพลเรือน ต้องไม่ตกเป็นเป้าหมายของการโจมตี การให้ความช่วยเหลือผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการสู้รบ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศแล้วยังมีกฎหมายอีกฉบับหนึ่งซึ่งมีชื่อคล้ายคลึงกันและมักจะถูกเข้าใจว่าเป็นกฎหมายฉบับเดียวกันคือ **กฎหมายสิทธิมนุษยชน (Human Rights Law)** เนื่องจากมีบทบัญญัติที่มุ่งเน้นให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับสิทธิสภาพความเป็นมนุษย์บนพื้นฐานในเรื่องมนุษยธรรมคล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตามประเด็นที่กฎหมายทั้งสองฉบับนี้มีความแตกต่างกันก็คือ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศถูกนำมาใช้ในกรณีที่เกิดการขัดกันด้วยอาวุธ (รวมถึงการขัดกันด้วยอาวุธที่มีใช้ระหว่างประเทศในบางกรณี) แต่กฎหมายสิทธิมนุษยชนนั้นมุ่งปกป้องประชาชนให้พ้นจากการปฏิบัติตามอำเภอใจของรัฐบาลในสถานการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการขัดกันด้วยอาวุธ อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตคือ สามารถนำกฎหมายสิทธิมนุษยชนมาใช้ประกอบกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในยามที่เกิดการขัดกันด้วยอาวุธได้เช่นกัน โดยรวมแล้วกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมีความใกล้เคียงกับกฎหมายสิทธิมนุษยชน เพราะเป็นเรื่องของการปกป้องศักดิ์ศรี ความปลอดภัยทางร่างกายจิตใจของมนุษย์ แต่มีลักษณะพิเศษเพิ่มเติมคือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมีรายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติเมื่อเกิดการขัดกันด้วยอาวุธ เช่น วิธีการสู้รบ ลักษณะการใช้อาวุธ การปฏิบัติต่อพลรบ เชลยศึก ทั้งนี้ ก็เพื่อลดความสูญเสีย โหดร้าย ที่อาจจะเกิดจากการสู้รบ มากกว่ากฎหมายสิทธิมนุษยชนที่มักจะถูกนำมาใช้ในสถานการณ์ที่มีใช้การขัดกันด้วยอาวุธ

คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ (International Committee of The Red Cross)

คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ หรือที่เรียกชื่อย่อว่า ICRC เป็นองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อให้มีบทบาทสำคัญในการรักษามาตรการด้านมนุษยธรรมให้เกิดขึ้นในสภาวะที่มีการขัดกันด้วยอาวุธ หรือสงคราม ICRC กำหนดขอบเขตการปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองมนุษย์เมื่ออยู่ในภาวะสงครามผ่านทางกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (International Humanitarian Law) หรือที่เรียกว่า IHL โดยมีอนุสัญญาเจนีวา ๔ ฉบับ ดังที่ได้กล่าวแล้วก่อนหน้านี้เป็นกรอบสำคัญ สำนักงานใหญ่ของคณะกรรมการกาชาดตั้งอยู่ที่นครเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และมีสำนักงานประจำอยู่ใน ๘๐ ประเทศทั่วโลก ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย มีสัญลักษณ์แสดงความเป็นกาชาดคือ เครื่องหมายกากบาทสีแดง หรือสัญลักษณ์เสี้ยววงเดือนแดง (ซึ่งมักจะใช้ในประเทศอิสลาม) อยู่ที่เสื้อของเจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงาน ยานพาหนะ หรือสิ่งใด ๆ ที่ต้องการบ่งชี้ให้ฝ่ายที่ทำการสู้รบทราบ เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ และได้รับยกเว้นการโจมตีจากฝ่ายที่ทำการสู้รบ

เครื่องหมายกาชาด

เครื่องหมายกาชาด จะต้องใช้ตามแบบและวิธีการที่กำหนด การนำมาใช้ในลักษณะที่ไม่ถูกต้องอาจมีความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้านำมาใช้ในสถานการณ์ที่เกิดการขัดกันด้วยอาวุธ เช่น การนำเครื่องหมายกาชาดไปติดที่ยานพาหนะซึ่งมีการขนกำลังทหารติดอาวุธ หรือยานพาหนะที่ทำการขนส่งสรรพาวุธเพื่อการสงคราม เป็นต้น

ตัวอย่าง การนำเครื่องหมายกาชาดมาติดที่เฮลิคอปเตอร์ รถถัง ซึ่งมีพลรบติดอาวุธ และนำมาใช้เพื่อการสู้รบถือว่าการใช้เครื่องหมายกาชาดในลักษณะที่ไม่ถูกต้อง

คณะกรรมการกาชาดมีบทบาทหน้าที่สำคัญ ดังนี้

๑. การคุ้มครองและช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการสู้รบ และเหตุการณ์รุนแรงภายในโดยยึดหลักความเป็นกลาง ไม่เลือกปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

๒. การเข้าเยี่ยมเชลยสงครามและพลเรือนที่ถูกกักขัง
๓. การสืบหาบุคคลสูญหาย
๔. การสานสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่พลัดพรากจากกันเพราะความขัดแย้ง
๕. การช่วยให้สมาชิกในครอบครัวที่พลัดพรากจากกันได้กลับมาวมกันอีก
๖. การให้ความช่วยเหลือด้านอาหาร น้ำ และการบริการทางการแพทย์แก่พลเรือนที่ไม่สามารถเข้าถึงสิ่งยังชีพพื้นฐานได้
๗. การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ
๘. ควบคุมการนำกฎหมายมนุษยธรรมไปใช้อย่างถูกต้อง
๙. โน้มน้าวความสนใจเรื่องการฝ่าฝืนกฎหมายมนุษยธรรม และส่งเสริมพัฒนาการของกฎหมายนี้

การเข้าเป็นภาคีต่ออนุสัญญาดังกล่าว ส่งผลให้ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศให้กว้างขวาง ในส่วนของกระทรวงกลาโหมซึ่งมีภารกิจหลักเกี่ยวกับการรักษาเอกราชและความมั่นคงของประเทศ กำลังพลประกอบด้วยทหารทั้ง ๓ เหล่าทัพ จึงต้องจัดให้มีการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดการขัดกันด้วยอาวุธ เช่น ต้องเข้าร่วมปฏิบัติการรักษาสันติภาพในต่างประเทศ เป็นต้น ในการนี้ กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม ได้จัดให้มีการเผยแพร่ความรู้เรื่องกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศแก่กำลังพลของกองทัพ ซึ่งผู้เขียนเองก็ได้มีโอกาสเข้ารับการอบรม สัมมนากฎหมายฉบับดังกล่าวนี้แล้ว ๒ ครั้ง โดยเป็นการอบรมในประเทศไทย ๑ ครั้ง และที่ต่างประเทศอีก ๑ ครั้ง การอบรมสัมมนาดังกล่าว จะเน้นให้ความรู้เรื่องกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศแก่นายทหารสัญญาบัตรซึ่งมีหน้าที่ในการสอน เผยแพร่ความรู้ในสถานศึกษา หรือเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของกองทัพ เพื่อที่จะได้นำความรู้ในเรื่องนี้เผยแพร่ให้แก่กำลังพลในสังกัด โดยที่การอบรมในครั้งแรกนั้นได้จัดขึ้นที่ประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๑ ตามโครงการฝึกอบรมผู้สอนวิชากฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (กฎหมายว่าด้วยการขัดกันด้วยอาวุธหรือกฎหมายสงคราม) ณ โรงแรม เดอะรอยัลเจมส์ ลอดจ์ จังหวัดนครปฐม ส่วนในครั้งที่ ๒ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๒ ได้จัดขึ้นที่ Philippine Military Academy เมืองบาเกียว ประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เป็นการสัมมนาเรื่อง The Education and Training of International Humanitarian Law at Military Academies การอบรมในครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๑ ที่ประเทศไทยนั้น ผู้เข้าร่วมสัมมนาเป็นนายทหารสัญญาบัตรจากเหล่าทัพต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีหน้าที่สอน ผู้จัดทำหลักสูตรการศึกษา และผู้ที่อยู่หน่วยด้านกำลังรบ ส่วนการเข้าร่วมสัมมนาครั้งที่ ๒ จัดขึ้นที่ประเทศฟิลิปปินส์ นั้น ผู้เข้าร่วมสัมมนามาจาก ๑๐ ประเทศ อันได้แก่ ประเทศไทย ฟิลิปปินส์ ออสเตรเลีย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟีจี จีน เกาหลี มองโกเลีย ปาปัวนิวกินี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีหน้าที่สอนหรือ

เกี่ยวข้องกับการศึกษาในหน่วยงานทางทหารเช่นกัน การสัมมนาทั้ง ๒ ครั้งนี้ทำให้ผู้เขียนได้รับความรู้ความเข้าใจ ความคิดเห็นที่หลากหลายแง่มุม ตลอดจนประสบการณ์เกี่ยวกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศจากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิและจากผู้เข้าร่วมสัมมนา ทำให้ทราบว่ากฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมีความสำคัญต่อกำลังพลของกองทัพเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องปฏิบัติการทางทหารเมื่อเกิดการขัดกันด้วยอาวุธ การที่กำลังพลมีความรู้ความเข้าใจย่อมนำมาซึ่งการปฏิบัติที่ถูกต้อง เพราะหากกำลังพลได้ปฏิบัติไปโดยขาดความรู้ความเข้าใจ จะเป็นปัญหาที่ต้องถูกนำไปพิจารณาเป็นคดีระหว่างประเทศในความผิดลักษณะอาชญากรรมสงคราม หรืออาจจะมีผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ในบทความนี้ผู้เขียนมุ่งนำเสนอประเด็นสำคัญเกี่ยวกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เพื่อที่จะได้ทราบว่าสามารถทำอะไรได้บ้างไม่ได้บ้างเมื่อเกิดการขัดกันด้วยอาวุธซึ่ง โดยรวมแล้วการปฏิบัติต่าง ๆ ของกำลังพลจะถูกเน้นย้ำว่าต้องอยู่บนพื้นฐานในเรื่องมนุษยธรรมเสมอ

หลักพื้นฐานของการปฏิบัติกรณีเกิดการขัดด้วยอาวุธ

เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศในลักษณะสงครามฝ่ายที่เข้าทำการสู้รบต้องเคารพกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศซึ่งได้ถูกกำหนดขึ้นบนพื้นฐานของหลักสำคัญ ๔ ประการ ดังนี้

๑. หลักมนุษยธรรม (Distinction)

การเคารพในชีวิต ร่างกาย จิตใจ ศักดิ์ศรี สิทธิ ความปลอดภัย ของมนุษย์ที่จะต้องได้รับในสถานะแห่งความเป็นมนุษย์ กล่าวคือต้องปฏิบัติต่อประชาชน พลเรือน พลรบ อย่างมีมนุษยธรรม เพื่อเป็นการช่วยเหลือให้ความคุ้มครองผู้ที่มิได้เกี่ยวข้องกับการรบ หรือผู้บาดเจ็บ ป่วยไข้ ของกองทัพในสนามรบได้มีสภาวะที่ดีขึ้น

๒. หลักความจำเป็นทางทหาร (Military Necessity)

ในการโจมตีจะต้องพิจารณาก่อนว่าสิ่งนั้นเป็นเป้าหมายทางทหารหรือไม่ ถ้าเป็นเป้าหมายทางทหารอย่างแท้จริงก็สามารถทำการโจมตีได้ แต่ถ้าสิ่งนั้นมิใช่เป้าหมายทางทหารอย่างแท้จริงแล้วห้ามทำการโจมตีเป้าหมายทางทหารก็คือสิ่งซึ่งโดยลักษณะ ที่ตั้ง ความมุ่งหมาย หรือการใช้ สิ่งนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติการทางทหาร การทำลายบางส่วนหรือทั้งหมด การยึด การทำให้หมดสภาพของสิ่งนั้นแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ทางทหารอย่างแน่แท้

๓. หลักการแยกแยะ (Discrimination)

ในการสงครามจะต้องมีการแยกแยะว่าบุคคล หรือสิ่งใดเกี่ยวข้องโดยตรงกับการรบบ้าง หากบุคคลหรือสิ่งใดไม่เกี่ยวข้องห้ามทำการโจมตี เช่น การแยกแยะพลเรือนออกจากพลรบ แยกแยะ วัตถุพลเรือนออกจากเป้าหมายทางทหาร การโจมตีแบบไม่แยกแยะ (Indiscriminate Attacks) หรือการโจมตีที่ไม่เลือกเป็นสิ่งที่ต้องห้าม

๔. หลักการจำกัด หรือ ความเป็นสัดส่วน (Proportionality)

การโจมตีที่คาดว่าจะก่อให้เกิดการสูญเสียชีวิต บาดเจ็บของพลเรือน เกิดความเสียหายต่อวัตถุพลเรือน ที่มากเกินไปเมื่อเทียบกับความได้เปรียบทางทหารโดยตรงนั้นเป็นสิ่งต้องห้าม หลักการจำกัดหรือความเป็นสัดส่วนนี้ต้องการให้มีการคำนึงถึงการกระทำกับผลแห่งการกระทำที่ควรจำกัดอยู่ในขอบเขต และมีสัดส่วนที่พอเหมาะพอดีไม่มากเกินไปจนกว่าผลที่จะได้รับ

จากหลักการพื้นฐานอันเป็นกรอบแนวคิดสำคัญดังกล่าวข้างต้น ทำให้การใช้อำนาจตามหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ มีข้อปฏิบัติที่สำคัญ ดังนี้

๑. หลักการแบ่งแยกความแตกต่าง หรือหลักการแยกแยะ

๑.๑ การแยกแยะระหว่างพลเรือนกับพลรบ

การโจมตีจะกระทำแต่เฉพาะกับพลรบ (Combatant) เท่านั้น ต้องไม่กระทำต่อพลเรือน เว้นแต่พลเรือนดังกล่าวมีส่วนร่วมเป็นปฏิปักษ์ในขณะนั้น หลักการนี้มุ่งให้หลักประกันและความคุ้มครองแก่พลเรือนผู้ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับกรรบ ดังนั้น แต่ละฝ่ายจะต้องแยกแยะให้ชัดเจนว่าใครเป็นพลเรือน ใครเป็นพลรบ กรณีนี้ได้กำหนดไว้ว่า “พลเรือน” คือผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกองทัพ ซึ่งก็คือประชากรพลเรือนทั่วไปนั่นเอง ส่วน “พลรบ” คือสมาชิกกองกำลังของแต่ละฝ่ายที่เกิดข้อพิพาทกัน เช่น ทหารหรือใครก็ตามที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับในฐานะเป็นกองกำลังของแต่ละฝ่ายที่เข้าโจมตีกันในการสู้รบครั้งนั้น อย่างไรก็ตามก็ตีมีข้อยกเว้นที่พลเรือนจะไม่ได้ได้รับความคุ้มครองจากการโจมตี คือถ้าหากพลเรือนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการรบครั้งนั้นด้วย ก็จะถูกถือว่าเป็นเสมือนพลรบเช่นกัน

๑.๒ การแยกแยะระหว่างวัตถุพลเรือนกับเป้าหมายทางทหาร

ประเด็นนี้เป็นเรื่องการแยกแยะ (Discrimination) เช่นเดียวกันแต่เป็นการแยกแยะสิ่งที่เป็นวัตถุพลเรือนกับสิ่งที่เป็นเป้าหมายทางทหารออกจากกัน เพื่อเป็นการคุ้มครองและให้หลักประกันแก่พลเรือนว่าจะไม่ถูกโจมตีวัตถุ สิ่งก่อสร้าง ฯลฯ ซึ่งมีเป้าหมายทางทหารที่ระบุไว้อย่างเฉพาะเจาะจง ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการมิให้เกิดความเสียหายต่อวัตถุ สิ่งก่อสร้าง ของพลเรือนซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการโจมตี

๑.๓ การโจมตีที่ไม่แยกแยะ

มีหลักทั่วไปคือ ห้ามทำการโจมตีโดยไม่ได้มุ่งต่อเป้าหมายทางทหารที่ระบุไว้อย่างเจาะจง การโจมตีที่ใช้วิธีและวิถีทางที่ไม่สามารถมุ่งโจมตีต่อเป้าหมายทางทหารได้อย่างเจาะจง หรือก่อให้เกิดผลกระทบที่ไม่อาจจำกัดได้ เพื่อก่อให้เกิดความเสียหาย สูญเสียต่อบุคคล วัตถุทางพลเรือน ซึ่งไม่เกี่ยวข้องไม่ใช่เป้าหมายทางทหาร

๑.๔ ความเป็นสัดส่วนในการโจมตี

การโจมตีต้องคำนึงถึงผลที่จะได้รับว่าต้องทำให้เกิดความได้เปรียบทางทหาร ทั้งนี้ ให้พิจารณาความเหมาะสมพอดีด้วยระหว่างความเสียหายที่เกิดขึ้นกับความได้เปรียบทางทหารที่จะได้รับ คือ ต้องมีสัดส่วนที่พอเหมาะพอดีระหว่างการกระทำกับผลแห่งการกระทำ (Proportionality) กล่าวคือ หากการโจมตีจะก่อให้เกิดความเสียหายสูญเสียใดๆ ต่อชีวิต การบาดเจ็บของพลเรือน หรือวัตถุพลเรือน ที่มากเกินไปกว่าผลประโยชน์ทางทหารที่คาดว่าจะได้รับ (ความได้เปรียบทางทหาร) ก็ไม่ควรทำการโจมตี

๒. การป้องกันก่อนการโจมตี

เพื่อทำให้การโจมตีมีความเป็นสัดส่วน ฝ่ายที่ทำการโจมตีสามารถกำหนดมาตรการป้องกันล่วงหน้า ก่อนการโจมตีให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น การยืนยันเป้าหมายทางทหารให้ชัดเจน การเลือกใช้วิธีและวิถีทางการรบที่ก่อให้เกิดความสูญเสียหรือเสียหายน้อยที่สุดต่อพลเรือน การระงับการโจมตีชั่วคราว ถ้าหากเห็นว่าเป้าหมายนั้นไม่ใช่เป้าหมายทางทหารแล้วหรือเห็นว่าผลที่จะได้รับจากการโจมตีไม่ได้ สัดส่วนกับความได้เปรียบทางทหาร การใช้ระบบแจ้งเตือนล่วงหน้า หากมีเป้าหมายทางทหารหลายเป้าหมายควรพิจารณาเลือกเป้าหมายที่จะก่อให้เกิดความเสียหายสูญเสียต่อพลเรือนหรือวัตถุพลเรือน น้อยที่สุด หลีกเลี่ยงการนำเป้าหมายทางทหารมาไว้ หรืออยู่ใกล้พื้นที่ซึ่งมีประชากรอยู่หนาแน่น การเคลื่อนย้ายพลเรือน วัตถุพลเรือนออกไปให้ห่างพื้นที่เป้าหมาย เป็นต้น

๓. บุคคลและวัตถุที่ได้รับความคุ้มครองพิเศษ

เมื่อเกิดการขัดกันด้วยอาวุธขึ้นแล้ว การโจมตีระหว่างฝ่ายที่ขัดกันย่อมเกิดขึ้นตามมา และนำมาซึ่งความสูญเสีย เสียหายแก่บุคคล สถานที่ ฯลฯ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศได้กำหนดการปฏิบัติเมื่อเกิดการขัดกันด้วยอาวุธ ให้ความคุ้มครอง ปกป้อง บุคคลบางประเภทเช่น บุคลากร และวัตถุทางการแพทย์ ทางศาสนา รวมถึงหน่วยแพทย์ ยานพาหนะทางการแพทย์ที่ได้นำมาใช้เพื่อการขนส่งทางการแพทย์ บุคลากรและวัตถุที่ให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม บุคลากรและวัตถุที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสันติภาพ ผู้สื่อข่าว เขตที่อยู่อาศัยของผู้บาดเจ็บป่วยไข้ หรือพลเรือนที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ หรือสถานที่ที่ได้รับความคุ้มครองด้วย เช่น เขตปลอดทหารตามข้อตกลง พื้นที่ที่ไม่มีการป้องกันตนเอง ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่แต่ละฝ่ายต้องเคารพ เช่น สิ่งก่อสร้างเพื่อการศาสนา ศิลปะ วิทยาศาสตร์ การศึกษา การกุศล อนุสาวรีย์ มรดกทางวัฒนธรรม งานและสิ่งก่อสร้างที่มีพลังงานอันตราย รวมถึงสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ อย่างไรก็ตามมีข้อยกเว้นที่สิ่งเหล่านี้อาจจะไม่ได้รับการยกเว้นโจมตี ถ้าเป็นกรณีที่มีความจำเป็นทางทหารอย่างยิ่งยวดหรือสิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นเป้าหมายทางทหารในภายหลัง นอกจากนี้ มีกรณีที่ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษในการโจมตีงานและสิ่งก่อสร้าง

ที่มีพลังงานอันตราย ทั้งนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงการปลดปล่อยพลังงานอันตรายและความสูญเสียรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ประชากร พลเรือนอีกด้วย

๔. วิธีทางเฉพาะในการสงคราม

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศได้กำหนดวิธีทางเฉพาะในการสงครามไว้เพื่อความคุ้มครอง และการปฏิบัติที่เหมาะสมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการสู้รบ เช่นห้ามกระทำการดังต่อไปนี้

๑. การสังหารชีวิตฝ่ายตรงข้าม รวมถึงการข่มขู่ การกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการไว้ชีวิต การโจมตีผู้ที่ออกจากการสู้รบแล้ว ผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจของฝ่ายตรงข้าม ผู้ที่ไม่สามารถป้องกันตนเองได้ เนื่องจากหมดสติ เรืออับปาง บาดเจ็บหรือป่วยไข้ หรือผู้ที่แสดงเจตนาชัดเจนว่ายอมจำนน ซึ่งบุคคลเหล่านี้พ้นจากการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์และไม่ได้หลบหนี การโจมตีบุคคลที่กระโดดร่มออกจากอากาศยานที่ตกอยู่ในอันตราย

๒. การทำลายและการยึดทรัพย์สิน

คู่อุปถัมภ์ฝ่ายชนะสามารถยึดยุทธภัณฑ์ทางทหารได้เสมือนเป็นทรัพย์สินเชลย ส่วนทรัพย์สินทั่วไปของฝ่ายตรงข้ามนั้นห้ามทำลาย/ยึด เว้นแต่จะมีความจำเป็นทหารอย่างยิ่งยวด นอกจากนี้ห้ามทำการปล้นสะดม

๓. ความอดอยากและการได้รับบรรเทาทุกข์

ห้ามใช้ความอดอยากของประชาชนเป็นวิธีทางในการสู้รบ ห้ามโจมตีทำลาย เคลื่อนย้าย หรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่งวัตถุที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนพลเรือน

๔. การใช้กลอุบาย

โดยทั่วไปแล้วการใช้กลอุบายไม่ใช่ว่าเป็นสิ่งต้องห้ามในการสงคราม เพียงแต่ต้องไม่ขัดหรือละเมิดต่อกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เพราะในการสงครามนั้นเป็นธรรมดาที่จะต้องมีการชิงความได้เปรียบของแต่ละฝ่ายจึงต้องมีการใช้กลอุบาย การใช้กลอุบายที่ถือว่าขัดหรือละเมิดต่อกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศจึงเป็นสิ่งต้องห้าม เช่น การใช้ธงขาวเพื่อหยุดยิงโดยมิชอบ การใช้สัญลักษณ์ที่เด่นชัดตามอนุสัญญาเจนีวาโดยมิชอบ การใช้สัญลักษณ์และเครื่องหมายขององค์การสหประชาชาติโดยไม่ได้รับอนุญาต การใช้สัญลักษณ์ที่ได้รับการรับรองระหว่างประเทศโดยมิชอบ การใช้ธงหรือสัญลักษณ์เครื่องหมาย เครื่องแบบของทหารฝ่ายตรงข้าม รวมถึงการใช้สิ่งเหล่านี้ของรัฐที่เป็นกลาง/รัฐที่มีใช้คู่อุปถัมภ์ เป็นสิ่งต้องห้าม การทำความตกลงเพื่อพักการสู้รบโดยมีวัตถุประสงค์เป็นกลลวงเพื่อจะทำการโจมตีซ้ำอีกแบบไม่ให้รู้ตัวเนื่องจากเชื่อในความตกลงนั้น การสังหาร การทำให้บาดเจ็บ หรือการจับตัวฝ่ายตรงข้ามโดยกลอุบายที่ไม่ชอบ

๕. การติดต่อสื่อสารกับข้าศึก

ต้องให้โอกาสผู้บังคับบัญชาสามารถติดต่อสื่อสารได้โดยสันติ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่กระทำ

โดยสุจริต กรณีที่เป็นผู้เจรจาจะต้องได้รับความคุ้มครองไม่ถูกละเมิด เว้นแต่จะให้ความได้เปรียบทางเอกสิทธิ์นี้กระทำการอันขัดต่อหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งส่งผลร้ายต่อฝ่ายตรงข้าม ก็จะทำให้สูญเสียเอกสิทธิ์ดังกล่าวนี้

๕. ประเด็นเกี่ยวกับเรื่องอาวุธ

การใช้อาวุธในการสงครามนั้นไม่สามารถกระทำได้ตามอำเภอใจ หากแต่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เพราะการใช้อาวุธในลักษณะหรือวิถีทางที่ไม่ถูกต้องอาจถูกดำเนินคดีตามกฎหมายระหว่างประเทศได้ ในการใช้อาวุธมีหลักสำคัญที่ควรคำนึงดังนี้

๑. ห้ามใช้วิธี และวิถีทางการสู้รบที่อาจจะก่อให้เกิดความบาดเจ็บ ทุกข์ทรมานมากเกินไป หรือไม่จำเป็น

๒. ห้ามใช้อาวุธที่โดยลักษณะไม่สามารถแยกแยะผลที่จะเกิดขึ้นได้

๓. ห้ามใช้สารพิษ อาวุธที่มีสารพิษ อาวุธชีวภาพ อาวุธเคมี สารควบคุมฝูงชน

ในส่วนของ **สารกำจัดวัชพืช** นั้นมีประเด็นคือห้ามใช้เมื่อสารดังกล่าวมีลักษณะเป็นอาวุธเคมี อาวุธชีวภาพที่ต้องห้าม มุ่งหมายเพื่อใช้ต่อพฤษชาติในพื้นที่ซึ่งมีเป้าหมายทางทหาร หรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายอย่างกว้างขวางในระยะยาว และส่งผลเสียอย่างรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ หรือใช้สารนี้แล้วอาจก่อให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิตพลเรือน ทำให้บาดเจ็บ สร้างความเสียหายต่อวัตถุพลเรือนซึ่งมากกว่าความได้เปรียบทางทหารโดยตรงที่คาดว่าจะได้รับ

๔. ห้ามใช้กระสุนที่ทำให้บาดเจ็บแผลขยายตัว หรือมีลักษณะแตกตัวได้ง่ายในร่างกายมนุษย์ ใช้กระสุนสังหารบุคคลซึ่งระเบิดในร่างกายมนุษย์ ใช้อาวุธที่ทำให้บาดเจ็บโดยชิ้นส่วนที่ไม่สามารถตรวจพบได้โดยการเอ็กซเรย์

๕. ห้ามใช้กับดักซึ่งติดตั้งหรือเชื่อมโยงกับวัตถุหรือกับบุคคลที่ได้รับความคุ้มครองพิเศษตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศหรือกับวัตถุที่อาจดึงดูดความสนใจจากพลเรือน

๖. ทุ่นระเบิดสามารถใช้ได้แต่ต้องด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษเพื่อลดผลกระทบจากการที่ไม่อาจแยกแยะเป้าหมายได้ให้น้อยที่สุด ต้องบันทึกสถานที่วางระเบิดให้มากที่สุด ต้องเคลื่อนย้ายหรือทำให้ทุ่นระเบิดไม่เป็นอันตราย อำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายทุ่นระเบิดเมื่อความขัดแย้งหรือการสู้รบสิ้นสุดลงแล้ว

๗. อาวุธเพลิง สามารถใช้ได้แต่ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษเพื่อหลีกเลี่ยง ลดความสูญเสียชีวิต การบาดเจ็บของพลเรือน หรือความเสียหายที่มีต่อทรัพย์สินพลเรือนให้น้อยที่สุด ห้ามใช้อาวุธเพลิงสังหารบุคคล เว้นแต่ไม่อาจจะใช้อาวุธอื่นที่มีอันตรายน้อยกว่านั้นได้เพื่อทำให้บุคคลออกจากกา

๘. อาวุธเลเซอร์ที่ทำให้ตาบอด อาวุธเลเซอร์ที่ถูกออกแบบเป็นพิเศษเพื่อการรบให้การทำงานหรือบางส่วนของการทำงานส่งผลให้ตาบอดอย่างถาวร จนถึงสูญเสียความสามารถในการมองเห็นเป็นสิ่งต้องห้าม

๖. การปฏิบัติต่อพลเรือน หรือผู้ที่ออกจากการสู้รบ

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศบัญญัติให้ความคุ้มครองแก่บุคคลพลเรือน หรือผู้ที่ได้เข้าทำการสู้รบแต่ต่อมาได้ออกจากการสู้รบครั้งนั้นแล้ว กล่าวคือ ต้องปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้อย่างมีมนุษยธรรม เมื่อเขาได้ออกจากการสู้รบแล้ว โดยไม่เลือกชาติพันธุ์ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ฐานะ กำเนิด หรือความเชื่อ มิใช่ตัดสินว่าผู้ที่เข้าทำการสู้รบนั้นเป็นพลรบตลอดเวลา หากเขาได้ออกจากการสู้รบแล้วก็ต้องปฏิบัติต่อเขาเหมือนผู้ที่มิได้ทำการสู้รบ ในประเด็นนี้มีหลักปฏิบัติที่สำคัญ คือ

๖. ๑ หลักประกันขั้นพื้นฐาน

๖.๑.๑ ห้ามทำการฆาตกรรม ทารุณกรรม การปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม การกระทำรุนแรงต่อเกียรติยศแห่งบุคคล เช่น ข่มขู่ คุกคาม ทำให้อับอาย ลงโทษต่อร่างกาย การตัดทอนอวัยวะ การทดลองทางการแพทย์ ทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการทางการแพทย์ใดๆ ที่ไม่ได้เป็นไปตามสุขภาพของบุคคลหรือมิได้สอดคล้องกับมาตรฐานการแพทย์อันเป็นที่ยอมรับ การข่มขืนกระทำชำเรา การละเมิดทางเพศ การเอาคนเป็นทาส การค้าทาส การบังคับใช้แรงงานโดยไม่ให้ค่าตอบแทน การจับเป็นตัวประกัน การใช้โล่มนุษย์ การทำให้บุคคลสาบสูญ การทำให้สิ้นเสรีภาพโดยอำเภอใจ การลงโทษเป็นกลุ่ม

๖.๑.๒ ต้องให้ความเป็นธรรมและเคารพสิทธิส่วนบุคคล เช่น การดำเนินคดีความ การเคารพในการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาของพลเรือนและผู้ที่ยังคงอยู่จากการสู้รบ การเคารพในชีวิตครอบครัว

๖.๒ สถานะพลรบและเชลยศึก

เพื่อให้ได้รับหลักประกันขั้นพื้นฐานและการปฏิบัติที่อยู่บนพื้นฐานด้านมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ผู้ที่เป็นพลรบเองก็ต้องปฏิบัติเพื่อให้ได้รับสิทธิในกรณีที่ต้องตกเป็นเชลยศึก เช่น การแสดงความแตกต่างของตนออกจากพลเรือนในขณะที่ทำการโจมตีหรือขณะเตรียมการ การไม่กระทำการจารกรรม หรือการเป็นทหารรับจ้าง เป็นต้น

๖.๓ ผู้บาดเจ็บป่วยไข้และผู้รอดชีวิตจากเรือต้องอับปาง

สิ่งสำคัญที่ควรดำเนินการ เช่น การค้นหา รวบรวม อพยพผู้บาดเจ็บ ป่วยไข้ และผู้รอดชีวิตจากเรืออับปางโดยไม่เลือกฝ่ายอย่างไม่ชักช้าเมื่อสถานการณ์อำนวย ผู้บาดเจ็บป่วยไข้ และผู้รอดชีวิตจากเรืออับปางต้องได้รับการดูแลรักษาทางการแพทย์ที่จำเป็นตามสภาพและรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ห้ามเลือกปฏิบัติ ภาควิทยาศาสตร์แต่ละฝ่ายต้องดำเนินการทุกมาตรการที่เป็นไปเพื่อคุ้มครองผู้บาดเจ็บป่วยไข้ และผู้รอดชีวิตจากเรือต้องอับปาง จากการปฏิบัติที่มีขอบและการปล้นทรัพย์สิน

๖.๔ ผู้เสียชีวิต

เมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการสู้รบให้ภาคีคู่พิพาทแต่ละฝ่ายดำเนินการค้นหา รวบรวม และขนย้ายผู้เสียชีวิตโดยไม่เลือกปฏิบัติและไม่ชักช้า ต้องรักษาศพไม่ให้ถูกแย่งชิง ห้ามตัดทอนศพ การอำนวยความสะดวกในการส่งศพคืนภาคีอีกฝ่ายหรือตามที่ญาติพี่น้องผู้เสียชีวิตร้องขอ รวมถึงการส่งทรัพย์สินคืน การจัดการศพในลักษณะที่ให้ความเคารพและดูแลรักษาหลุมฝังศพ การจัดทำรูปพรรณผู้เสียชีวิต การทำเครื่องหมายสถานที่ฝังศพ เป็นต้น

๖.๕ บุคคลผู้สาบสูญ

ภาคีคู่พิพาทต้องดำเนินทุกมาตรการที่จะสามารถกระทำได้ในการจัดทำรายงานบุคคลสูญหายอันเนื่องจากการขัดกันด้วยอาวุธ และจัดข้อมูลข่าวสารดังกล่าวให้แก่ครอบครัวของบุคคลเหล่านั้น

๖.๖ บุคคลที่ถูกจำกัดเสรีภาพ

ภาคีคู่พิพาทจะต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่ถูกจำกัดเสรีภาพ เช่น ให้ได้รับอาหาร น้ำดื่ม เครื่องนุ่งห่ม ที่พัก การดูแลทางการแพทย์ แยกการควบคุมระหว่างสตรีกับบุรุษ เด็กกับผู้ใหญ่ เว้นแต่กรณีที่อยู่กับครอบครัว สถานที่ควบคุมต้องอยู่ห่างจากพื้นที่การสู้รบ ปลอดภัยต่อสุขภาพอนามัย ห้ามทำการปล้นทรัพย์สินส่วนตัวของบุคคลดังกล่าว มีการบันทึกข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ถูกจำกัดเสรีภาพ นอกจากนี้ในกรณีที่เกิดการขัดกันด้วยอาวุธระหว่างประเทศคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศต้องได้รับอนุญาตให้เข้าพบบุคคลที่ถูกจำกัดเสรีภาพเพื่อพิสูจน์สภาพการควบคุม และการติดต่อระหว่างบุคคลผู้ถูกจำกัดเสรีภาพนั้นกับครอบครัว ส่วนการขัดกันด้วยอาวุธที่มีใช่เป็นกรณีระหว่างประเทศ คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศอาจเข้าไปในลักษณะเสนอบริการเข้าเยี่ยมบุคคลดังกล่าวเพื่อพิสูจน์สภาพการควบคุม และการติดต่อระหว่างบุคคลนั้นกับครอบครัว ให้บุคคลนั้นได้รับการเยี่ยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับญาติสนิท ตลอดจนเคารพในการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาของบุคคลที่ถูกจำกัดเสรีภาพ

การปล่อยตัวบุคคลผู้ถูกจำกัดเสรีภาพนั้นมีประเด็นที่สำคัญ คือ เชลยศึกต้องได้รับการปล่อยตัวและส่งคืนภูมิลำเนาโดยไม่ชักช้าหลังจากที่การเป็นปฏิปักษ์นั้นสิ้นสุดลง พลเรือนที่ถูกควบคุมตัวต้องได้รับการปล่อยตัวทันทีที่เหตุจำเป็นในการควบคุมตัวสิ้นสุดลง (รวมถึงกรณีการขัดกันด้วยอาวุธที่มีใช่ระหว่างประเทศด้วย) หรืออย่างช้าที่สุดภายหลังจากที่การกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ได้สิ้นสุดลงแล้ว

๖.๗ การโยกย้ายคนพลัดถิ่น

มีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ เช่น ห้ามเนรเทศบังคับโยกย้ายประชากรของดินแดนที่ถูกยึดครอง (ทั้งหมด/บางส่วน) เว้นแต่จะเพื่อความปลอดภัยของประชากรพลเรือนนั้น หรือมีความจำเป็นทางทหารอย่างยิ่งยวด ซึ่งรวมถึงกรณีการขัดกันด้วยอาวุธที่มีใช่ระหว่างประเทศด้วย ห้ามรัฐที่ทำการยึดครองเนรเทศหรือโยกย้ายประชากรพลเรือนของตนบางส่วนเข้าไปอยู่ในดินแดนที่ตนยึดครอง หากมีกรณีนี้

จะต้องโยกย้ายถิ่นฐานก็ต้องดำเนินการให้พลเรือนเหล่านั้นได้รับที่พักอาศัย สุขภาพ อนามัย ความปลอดภัย และโภชนาการในสภาพที่น่าพอใจ สมาชิกในครอบครัวเดียวกันต้องไม่ถูกพรากจากกัน และต้องได้รับสิทธิกลับคืนสู่บ้านหรือสถานที่อยู่ปกติด้วยความสมัครใจโดยสวัสดิภาพทันทีที่เหตุแห่งการโยกย้ายถิ่นฐานสิ้นสุดลง รวมถึงการที่ต้องได้รับความเคารพในสิทธิแห่งทรัพย์สินด้วย

๖.๘ บุคคลที่ได้รับความคุ้มครองพิเศษ

นอกจากบุคคลที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้แล้ว ยังมีบุคคลที่ได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษอีกคือ สตรี เด็ก ผู้สูงอายุ ผู้พิการทุพพลภาพซึ่งได้รับผลกระทบจากกรณีการขัดกันด้วยอาวุธ เด็ก ต้องไม่ถูกเรียกเกณฑ์เข้าสู่กองทัพ หรือกลุ่มติดอาวุธ หรือการเข้าร่วมเป็นปฏิปักษ์

การนำไปปฏิบัติ

เมื่อประเทศต่าง ๆ ได้เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาเจนีวาแล้ว ถือว่าให้การยอมรับที่จะเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

๑. เคารพและรับประกันการเคารพต่อกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศโดยกองทัพ และบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่กระทำตามคำสั่งหรืออยู่ภายใต้การสั่งการ หรือในความควบคุมของกองทัพ

๒. รัฐอาจจัดให้มีที่ปรึกษากฎหมายให้แก่ผู้บังคับบัญชาทหารในเรื่องเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศได้ในกรณีจำเป็น

๓. ให้ความรู้เรื่องกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศแก่กองทัพของตน รวมถึงสนับสนุนการให้ความรู้เรื่องกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศแก่ประชาชน

๔. การปฏิบัติตอบโต้ (reprisal) สามารถกระทำได้ถ้ากฎหมายระหว่างประเทศไม่ได้ห้ามไว้ แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่เข้มงวด ห้ามทำการตอบโต้ต่อบุคคลและวัตถุที่ได้รับการคุ้มครองตามอนุสัญญาเจนีวา และอนุสัญญากรุงเฮกว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรม

๕. ต้องรับผิดชอบและชดเชยในเรื่องต่างๆ ที่ถือว่าการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศซึ่งรัฐมีส่วนทำให้เกิดขึ้น รวมถึงที่กระทำโดยหน่วยงานของรัฐ กองทัพ บุคคล องค์กรที่มีอำนาจรัฐ บุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่โดยข้อเท็จจริงได้ดำเนินการภายใต้การสั่งการหรือการควบคุมของรัฐ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่กระทำละเมิดและยอมรับขึ้นเป็นการปฏิบัติของรัฐเอง ซึ่งทั้งหลายเหล่านี้รัฐต้องชดเชยต่อความสูญเสียหรือบาดเจ็บที่เกิดขึ้น นอกจากนี้มีกรณีที่ต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนบุคคลเมื่อเกิดการกระทำผิดต่อกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เช่น ความรับผิดชอบอาชญากรรมสงครามที่ตนได้กระทำไป หรืออาจมีกรณีกับผู้บังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชาที่เหนือชั้นขึ้นไปต้องรับผิดชอบทางอาญาต่ออาชญากรรมสงครามที่ได้กระทำตามคำสั่งตน รวมถึงกรณีที่มีแม้จะมีได้เป็นผู้ออกคำสั่งเองแต่หากผู้บังคับบัญชาได้รู้ หรือมีเหตุที่ควรได้รู้ถึงการกระทำ เตรียมการกระทำ หรือกำลังกระทำอาชญากรรมนั้น

และมีได้ดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อป้องกันการกระทำดังกล่าว หรือมิได้ลงโทษบุคคลที่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำผิดนั้น

การเป็นอาชญากรรมสงครามจะเกิดขึ้นเมื่อมีการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรง รัฐต้องสอบสวนอาชญากรรมสงครามที่คนชาติหรือกองทัพของตนถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำ หรืออาชญากรรมนั้นได้เกิดขึ้นในดินแดนของตน รวมถึงการสอบสวนอาชญากรรมสงครามอื่น ๆ ที่รัฐมีเขตอำนาจและหากเป็นไปได้ก็ให้ดำเนินคดีกับผู้ต้องสงสัยด้วย นอกจากนี้ รัฐยังต้องดำเนินการความพยายามทั้งปวงที่เป็นไปได้เพื่อให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในการอำนวยความสะดวกต่อการสอบสวนอาชญากรรมสงครามและการดำเนินคดีต่อผู้สงสัย อนึ่ง ความผิดในการเป็นอาชญากรรมสงครามนี้ไม่มีอายุความ

เมื่อการเป็นปฏิปักษ์นั้นสิ้นสุดลง ให้หน่วยงานที่มีอำนาจดำเนินการความพยายามให้มีการนิรโทษกรรมอย่างกว้างขวางที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้แก่บุคคลที่มีส่วนร่วมในการขัดกันด้วยอาวุธ (ที่มีใช้กรณีระหว่างประเทศ) หรือบุคคลที่ถูกจำกัดเสรีภาพโดยเหตุสืบเนื่องจากการขัดกันด้วยอาวุธ เว้นแต่บุคคลนั้นเป็นผู้ต้องสงสัย หรือผู้ถูกกล่าวหาซึ่งถูกพิพากษาว่ามีความผิดในคดีอาชญากรรมสงคราม

ความส่งท้าย

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เป็นกฎหมายที่มีบทบาทสำคัญเมื่อเกิดการขัดกันด้วยอาวุธ หรือที่เรียกกันว่าสงคราม ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ตระหนักว่ามีกฎเกณฑ์ที่ใช้เป็นกรอบการปฏิบัติ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานเรื่องมนุษยธรรม ประเทศที่ได้เข้าเป็นภาคีแล้วต้องให้การเคารพและถือปฏิบัติตามเพื่อให้ความคุ้มครองแก่ประชาชน พลเรือน หรือแม้กระทั่งต่อพลรบเองว่าจะได้รับการปฏิบัติอย่างเคารพในสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนความปลอดภัยในชีวิตเมื่อเกิดการขัดกันด้วยอาวุธ เช่น จะต้องแบ่งแยกระหว่างพลรบกับพลเรือน วัตถุของพลเรือน เพื่อจำกัดการโจมตีที่สามารถกระทำต่อเป้าหมายทางทหารเท่านั้น ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมหรือไม่อาจทำการสู้รบได้อีกต่อไปแล้วต้องได้รับสิทธิในการให้ความเคารพต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ เป็นต้น ก่อนหน้าที่จะมีการใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศนั้น ได้มีการเอาหน้ากฎเกณฑ์ทางสังคมที่เรียกกันว่าจารีตประเพณีมาปรับใช้เมื่อเกิดการขัดกันด้วยอาวุธ ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากนี้ก็มีการใช้สนธิสัญญา กฎระเบียบต่าง ๆ สำหรับการสู้รบเฉพาะเป็นคราว ๆ ไป การบัญญัติกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศขึ้นมาจึงสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของมนุษย์ในการสร้างกฎเกณฑ์เพื่อนำมาใช้ในการควบคุมการปฏิบัติของแต่ละฝ่ายที่เกิดการขัดกันด้วยอาวุธ เพื่อให้เกิดความเหมาะสม ความพอเหมาะพอดีของการกระทำ โดยมีการคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนความปลอดภัยของประชาชนพลเรือนเป็นสำคัญ ผู้ที่เป็นทหารทุกระดับชั้นจึงควรศึกษาและทำความเข้าใจกฎหมายฉบับนี้ในระดับที่เหมาะสมต่อหน้าที่ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ผู้ที่ต้องเกี่ยวข้องกับปฏิบัติการทางทหารเมื่อเกิดการขัดกันด้วยอาวุธ เพราะหากมีการปฏิบัติใด ๆ ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการขาดความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว อาจเป็นกรณีความผิดลักษณะอาชญากรรมสงครามได้ เช่น ในฐานะการเป็นผู้ออกคำสั่ง หรือการเป็นผู้ปฏิบัติเองก็ตาม จึงอาจกล่าวได้ว่า **กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ** เป็นกฎหมายที่นำการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมมาสู่มนุษยชาติ เป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองประชาชน พลเรือน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับการสู้รบที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม กำลังพลของกองทัพในฐานะที่มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการทางทหารเมื่อเกิดการขัดกันด้วยอาวุธ หรือแม้กระทั่งในยามสงบก็ตามควรที่จะได้ศึกษา ทำความเข้าใจกฎหมายฉบับนี้ในระดับที่เหมาะสมจำเป็นต่อหน้าที่ของตน ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้องต่อไป

เอกสารอ้างอิง

๑. พระราชบัญญัติกาชาด พ.ศ.๒๕๔๙
๒. กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม, เอกสารประกอบการอบรม **สรุปกฎจารีตประเพณีของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ. ๒๕๕๒.**
๓. กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม, เอกสารประกอบการอบรม **ประกาศ คำสั่ง กฎหมาย เกี่ยวกับการเผยแพร่กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ. ๒๕๕๒.**
๔. คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ **กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ** ตอบคำถาม (เอกสารเผยแพร่)
๕. <http://www.icrc.org>
๖. <http://www.taharn.net>